

اقدام پژوهی در کلاس درس

نمایشی از قدرت کاربرد نظریه در عمل آموزشی

اشاره

نویسنده مقاله می گوید، تاکنون برای مجله ما، یعنی مجله «تخصصی تدریس و یادگیری»^۱ گزارش های متعددی درباره اقدام پژوهی^۲ در کلاس درس ارسال شده است. این گزارش ها عمدتاً درباره چهار پرسش بوده اند: ۱. اقدام پژوهی در کلاس درس به چه معناست؟ ۲. چرا باید به اقدام پژوهی در کلاس درس بپردازیم؟ ۳. چگونه می توانیم اقدام پژوهی را در کلاس درس اجرا کنیم؟ ۴. چه تفاوتی بین اقدام پژوهی در کلاس درس و سایر روش های پژوهش وجود دارد؟

این نوشته پاسخی به سؤال های مذکور است. در این مقاله نشان داده ام، چرا اقدام پژوهی نمایشی عالی از تجربه در تدریس و یادگیری است و در همه درس ها قابل اجراست و می توان از آن برای رشد حرفه ای استفاده کرد.

کلیدواژه ها: اقدام پژوهی، پژوهش در عمل، تحقیق و توسعه، مراحل اقدام پژوهی، رشد حرفه ای

مؤثرند؛ یا اینکه مانع یادگیری آن ها شده اند. به این ترتیب، آنان با رجوع به فعالیت های یاددهی - یادگیری گذشته و تفکر درباره آن ها، آگاه خواهند شد که چگونه می توانند راهبردها و شیوه تدریسشان را به منظور افزایش یادگیری دانش آموزانشان تغییر دهند. هال^۳ و مک انتی^۴ (۱۹۹۹) برای بهبود نحوه تأمل^۵ و اندیشه معلمان گام های مفیدی را تدارک دیده اند. تعداد کمی از معلمان (به ویژه استادان تعلیم و تربیت) مطالعات تجربی رسمی را درباره تدریس و یادگیری انجام داده اند که به افزایش دانش پایه ما (معلمان) منجر شده است. اقدام پژوهی در مرکز پیوستاری از روش های پژوهش قرار گرفته است که در یک سر آن اندیشه های شخصی و سوی دیگر آن پژوهش های رسمی درباره تعلیم و تربیت قرار دارند. اقدام پژوهی در مقایسه با اندیشه شخصی بسیار نظام دار و مبتنی بر داده هایی است که در میدان عمل به نظریه های آموزشی (کلاس درس) ضمن تدریس جمع آوری می شود؛ اما در مقایسه با پژوهش های رسمی بسیار شخصی و غیررسمی است. در اقدام پژوهی، معلم بر مشکل یا سؤالی درباره کلاس درس متمرکز می شود. برای مثال، آیا ایفای نقش می تواند بیشتر از سخنرانی به دانش آموزان کمک کند مفاهیم را کاملاً درک کنند؟ کدام یک از مفاهیم دانش آموزان را سردرگم کرده اند؟

اقدام پژوهی در کلاس درس به چه معناست؟

اقدام پژوهی در کلاس درس روشی است برای کشف و خلق راهبردهایی که برای کلاس درسمان خوب هستند تا به واسطه آن ها بتوانیم یادگیری دانش آموزانمان را بهبود دهیم یا تسریع کنیم. ما امروزه دانش زیادی درباره تدریس خوب داریم (مک کی چی^۶، ۱۹۹۹؛ چک کرینگ^۷ و گامسون^۸، ۱۹۸۷؛ ویمر^۹، ۱۹۹۶). اما باید بدانیم، هر موقعیت تدریسی یگانه است و دومی ندارد. در واقع، یگانگی هر موقعیت تدریسی ریشه در تفاوت محتوا، سطح کلاس درس، مهارت های دانش آموزان، سبک های یادگیری دانش آموزان، مهارت های یاددهی و تدریس معلمان، سبک های تدریس معلمان و بسیاری عوامل دیگر دارد. به منظور به حداکثر رساندن یادگیری دانش آموزان، هر معلمی باید راهبردهای آموزشی جدیدی را کشف کند و آن ها را در کلاس درسش به کار بندد.

راه های متعددی برای بهبود دانش و آگاهی ما درباره تدریس وجود دارند. بسیاری از معلمان به واسطه تجربه شخصی، می توانند نحوه تدریس خودشان را اثربخش تر کنند. آن ها درباره فعالیت های تدریس گذشته خود می اندیشند و به مواردی پی می برند که در یادگیری دانش آموزانشان

اقدام پژوهی در کلاس درس، یکی از مؤثرترین روش‌های بهبود و گسترش دانش و مهارت‌های حرفه‌ای معلمان است

تدریس به کار برده‌اید، پی ببرید و از مؤثر بودن آن‌ها آگاه شوید. از سوی دیگر، به موقع از ضعف‌ها و قوت‌های تدریستان آگاه شوید. لذا فرصت دارید در اسرع وقت به رفع آن‌ها اقدام کنید. در نهایت می‌توانید به تصمیم‌گیری‌های آموزشی‌تان معنا ببخشید؛ به طوری که بر پایه آن‌ها به تدریس و هر گونه فعالیت آموزشی - یادگیری بپردازید.

دلیل دوم این است که اقدام پژوهی در کلاس درس برای شما، به عنوان معلم، مستنداتی دربارهٔ اثربخشی تدریستان فراهم می‌کند. علاوه بر این، گزارش و ارائهٔ نتایج اقدام پژوهی می‌تواند نقدهای مؤثر و گره‌گشا در پی داشته باشد که برای تدوین آنی طرح‌های درستان مفیدند.

دلیل سوم با ایجاد حس نو و جدیدی نسبت به فعالیت حرفه‌ای‌تان، یعنی تدریس، مرتبط است.

زیرا احتمال دارد بعد از سال‌ها تدریس خستگی، رخوت و فرسودگی شغلی در شما ایجاد شده باشد که اقدام پژوهی در کلاس درس، در از بین بردن این حس منفی مؤثر است و نشاط حاصل از تدریس را برای شما به ارمغان می‌آورد. علاوه بر این، اقدام پژوهی در کلاس درس شما را برای پذیرش تغییر آماده می‌کند. علاقمندان می‌کنند روش‌ها و راهبردهای آموزشی جدیدی را تجربه کنید و به بحث‌های آموزشی شما با همکارانتان رونق علمی مبتنی بر تجربه می‌بخشد.

روش‌های اقدام پژوهی کرت لوین^{۱۰} (۱۹۴۶) به عنوان یک روش در روان‌شناسی اجتماعی طراحی شده‌اند. اخیراً نیز دونالد اسکوهن^{۱۱} (۱۹۸۳) اندیشهٔ شرکت‌کنندگان در اقدام پژوهی را به عنوان تفکر دربارهٔ عملشان توصیف کرده است. اقدام پژوهی نظام‌دار است و اقدام پژوهشگران را به طور غیررسمی با عمل آموزشی‌شان روبه‌رو می‌کند. هدف از اقدام پژوهی، بهبود تدریس معلمان در کلاس‌های درسشان (و گاهی مدرسه یا گروه آموزشی) است. در واقع، قصد اقدام پژوهشگر تعمیم یافته‌های اقدام پژوهی به سایر موقعیت‌ها یا جوامع آماری نیست، بلکه از نتایج آن برای بهبود تدریس و یادگیری در کلاس درسشان استفاده می‌شود و در نهایت رشد دانش و مهارت‌های حرفه‌ای آنان را در پی دارد. زیرا همراه با اقدام پژوهی، معلمان بر پایهٔ اندیشه دربارهٔ عمل حرفه‌ای خودشان، مطالعهٔ اجمالی سایر پژوهش‌ها یا نظریه‌های مرتبط، مقایسهٔ گروه‌های دانش‌آموزان کلاس درسشان، جمع‌آوری داده‌ها و تجزیه و تحلیل آن‌ها، به دانش و مهارت حرفه‌ای‌شان می‌افزایند و به کشف راهبردهای مؤثر آموزشی پی می‌برند. از سوی دیگر، اعتبار و روایی اقدامی را که به عمل آورده‌اند، از طریق جمع‌آوری داده‌های آموزشی چند بعدی به اثبات می‌رسانند. در واقع، آنان بر یافته‌های معنی‌دار مرتبط با اقدام به عمل آمده تمرکز دارند تا بر نتایج آماری و مبتنی بر نظریه‌های موجود که در پژوهش‌های رسمی به آن‌ها توجه می‌شود. «اقدام پژوهشگران» یافته‌های خودشان را در جمع‌های تخصصی محل کارشان به بحث می‌گذارند تا نقد و درباره‌شان هم‌اندیشی شود. معلمان می‌توانند مهارت‌های لازم برای اقدام پژوهی در کلاس درس را از طریق این نشست‌های هم‌اندیشی (و دوره‌های آموزش ضمن خدمت و کارآموزی) کسب کنند (مت‌تال^{۱۲}، ۲۰۰۰).

● چرا باید به اقدام پژوهی در کلاس درس بپردازیم؟

اولین و مهم‌ترین دلیل این است که اقدام پژوهی در کلاس درس یکی از مؤثرترین روش‌های بهبود تدریس معلمان است. ارزیابی درک و فهم دانش‌آموزان در میانهٔ سال یا ترم تحصیلی، به شما فرصت می‌دهد که مؤثرترین روش‌ها و فعالیت‌های آموزشی را تا پایان سال تحصیلی برایشان فراهم کنید. مقایسهٔ تفاوت یادگیری دانش‌آموزان این مزیت را برای شما دارد که می‌توانید به اثربخشی راهبردهای آموزشی که در کلاس درس و ضمن

معلمان می توانند
به واسطهٔ
اقدام پژوهی،
حس و بینش
نویی نسبت
به فعالیت‌های
آموزشی خودشان
به وجود آورند

● چگونه می‌توانیم اقدام پژوهی را در کلاس درس اجرا کنیم؟

اقدام پژوهی نیز مانند سایر روش‌های پژوهش مراحل متعددی دارد که باید مطابق آن عمل کرد. اما همیشه باید به یاد داشته باشیم که پژوهشگر، اول معلم کلاس درس است و سپس پژوهشگر. از سوی دیگر، اقدام پژوهی نباید مانع فعالیت‌های یادگیری دانش‌آموزان و فعالیت‌های آموزشی معلم شود. فرایند اقدام پژوهی هفت مرحله را شامل می‌شود که عبارت‌اند از:

➤ **مرحله اول: مشخص کردن سؤال یا مشکل.** این مشکل یا سؤال باید با یادگیری دانش‌آموز در کلاس درستان مرتبط شود. برای مثال، چه نوع از تکالیف درسی می‌تواند درک دانش‌آموزان از درس را بهبود بخشد؟

چگونه می‌توان نمرات درسی دانش‌آموزان را بهبود بخشید؟ تا چه اندازه یادگیری از طریق همکاری می‌تواند برای درک مفاهیم سطوح بالای یادگیری به دانش‌آموزان کمک کند؟ تا چه اندازه روش تدریس جدیدی که اختیار کرده‌ام در یادگیری دانش‌آموزان مؤثر است؟

از آنجا که هدف از اقدام پژوهی در کلاس درس، کمک به معلم در تصمیم‌گیری‌های آموزشی است، سؤال یا مشکل باید مواردی را شامل شود که تحت نظر و مدیریت معلم (مانند راهبردهای آموزشی، تکالیف درسی و فعالیت‌های کلاس درس) است. مشکل باید به گونه‌ای انتخاب شود که شما به عنوان معلم قادر به تغییر آن باشید. از سوی دیگر، اگر شما بر اقدام پژوهی نظارت نداشته باشید و بر یافته‌های آن تأمل نکنید، انگار هیچ کاری نکرده‌اید.

نهایت اینکه سؤال یا مشکل باید با توجه به منابع، تلاش و زمانی که در اختیار دارید، قابل بررسی و سرانجام گرفتن باشد. به طور کلی، سؤال یا مشکل باید جنبه‌ای خاص و جزئی را شامل شود تا بتوان با توجه به شرایط و امکانات، پاسخ آن را پیدا کرد و از نتایج آن در همان کلاس درس بهره برد.

➤ **مرحله دوم: مرور پیشینه نظری و پژوهشی مرتبط با موضوع.** شما به جمع‌آوری دو نوع اطلاعات، یعنی پیشینهٔ مربوط به موضوع و داده‌ها نیاز دارید. مرور پیشینهٔ پژوهش ضرورت ندارد که مانند سایر روش‌های پژوهش چندان گسترده باشد. استفاده از منابع دست دوم نیز کافی و سودمند است. کراس^{۱۳} و استدمن^{۱۴} (۱۹۹۶) یا ولفولک^{۱۵} (۲۰۰۰) می‌گویند، بهتر است اطلاعات مرتبط به موضوع را بر پایهٔ یادگیری

- انگیزش و موضوعات مدیریتی کلاس درس تهیه کنید.

➤ **مرحله سوم: طرح یک راهبرد پژوهشی.** طرح پژوهشی مربوط به اقدام پژوهی در کلاس درس شکل‌های گوناگون و متنوعی دارد و می‌تواند از یک طرح پیش‌آزمون - پس‌آزمون تا مقایسهٔ بین دو کلاس درس مشابه یا مطالعهٔ موردی دربارهٔ تنها یک دانش‌آموز را شامل شود. داده‌های مربوط به آن را نیز می‌توانید از چند بعد مانند جمع‌آوری داده‌ها بر پایهٔ اجرای آزمون، ارزشیابی‌های کلاسی معلم، مشاهدهٔ رفتار دانش‌آموزان و نظایر آن مورد توجه قرار دهید. اگر داده‌هایی که از منابع متعددی جمع‌آوری کرده‌اید، همسو و مشابه باشند، می‌توانید به نتایج اقدام پژوهی که در کلاس درس به عمل آورده‌اید، بیشتر اعتماد کنید.

➤ **مرحله چهارم: جمع‌آوری داده‌ها.** اقدام پژوهی در کلاس درس برای آگاهی از اثربخشی اقدام به عمل آمده به تکیه بر جمع‌آوری داده‌ها بر پایهٔ نمره‌های آزمون، ارزشیابی‌های کلاسی و نمره‌های پایانی دانش‌آموزان گرایش زیادی دارد، اما باید به یاد داشته باشید که از سایر منابع نیز اطلاعات مورد نیازتان را به‌دست آورید تا با اطمینان و اعتماد بیشتری دربارهٔ نتایج اقداماتان قضاوت کنید.

➤ **مرحله پنجم: تحلیل داده‌ها.** داده‌هایی را که جمع‌آوری کرده‌اید، تجزیه و تحلیل کنید. به این منظور، علاوه بر روش‌های کیفی، می‌توانید از روش‌های کمی تحلیل مانند آزمون‌های آماری مربوط به مقایسهٔ گروه‌ها (t-test)، آمارهٔ همبستگی (اسپیرمن و پیرسون)، و تهیهٔ جداول و نمودارهای آماری نیز استفاده کنید.

➤ **مرحله ششم: استفاده از یافته‌ها.** از یافته‌های اقدام پژوهی در تصمیم‌گیری‌های آموزشی‌تان استفاده کنید. بعضی اوقات متوجه خواهید شد که یک راهبرد آموزشی در مقایسه با سایر راهبردها اثربخشی بیشتری دارد. لذا می‌توانید از آن راهبرد، بنا به ضرورت و ترجیح خود یا دانش‌آموزانتان، در فعالیت‌های یاددهی - یادگیری استفاده کنید.

➤ **مرحله هفتم: اشاعهٔ یافته‌ها.** شما می‌توانید با استفاده از روش‌های گوناگون و جذابی یافته‌های اقدام پژوهی در کلاس درس را اشاعه دهید و با سایر همکارانتان در میان بگذارید. برای نمونه، می‌توانید گزارشی از آن تهیه و برای مجلات آموزشی (مانند مجلهٔ ما) ارسال کنید. زیرا مجلهٔ

درجه محتوا	نیاز به بهبود دارد	خوب است	قابل توجه و دارای ویژگی بارزی است
هدفها	هدفها به طور واضح و روشن مشخص نشده‌اند.	هدفها به طور واضح و روشن مشخص شده‌اند و به تدریس و یادگیری مرتبط‌اند.	هدفها به طور واضح و روشن مشخص شده‌اند؛ به تدریس و یادگیری مرتبط‌اند و عمل آتی در کلاس درس را نشان می‌دهند.
پیشینه موضوع	هیچ زمینه‌ای از پیشینه موضوع ارائه نشده است.	در گزارش از دو تا سه منبع نظری و پژوهشی استفاده شده است.	در گزارش از محتوای چهار منبع پژوهشی و بیشتر به طور تلفیقی استفاده شده است.
روشها	از کمتر از سه منبع برای جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز استفاده شده است.	از سه منبع برای جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز مرتبط به کلاس درس استفاده شده است.	بیشتر منابع جمع‌آوری داده‌ها به رویدادهای جاری کلاس درس مربوط می‌شوند (مانند مطالعه موردی) یا از مقایسه داده‌ها بر پایه منابع مختلف (کلاس درس‌های دیگر، مدرسه) استفاده به عمل آمده است.
نتایج	نتایج به طور درستی ارائه نشده‌اند.	نتایج به تفکیک موضوعی ارائه شده‌اند و برای ارائه از جداول و نمودارها استفاده شده است.	نتایج شامل یافته‌های کلیدی می‌شوند و با استفاده از جداول، نمودارها و... به تفکیک موضوعی ارائه شده‌اند.
اندیشه	بحثها و گفت‌وگوهای به عمل آمده به کلاس درس خود اقدام پژوهشگر مربوط نیست.	بحثها و گفت‌وگوهای به عمل آمده نشان دهنده این است که چگونه اقدام پژوهی به عمل آمده بر فعالیت‌های آموزشی و یادگیری کلاس درس اقدام پژوهشگر اثر گذاشته است.	بحثها و گفت‌وگوها نشان می‌دهند که چگونه اقدام پژوهی به عمل آمده بر یادگیری و آموزش اقدام پژوهشگر اثر گذاشته و پرسش‌هایی را برای پژوهشگران بعدی مطرح کرده است.
اشاعه	گزارش به طور روشن نوشته نشده است. علاوه بر این، نتایج اقدام پژوهی با سایر همکاران به بحث گذشته نشده است.	گزارش به طور روشن نوشته شده است. علاوه بر این، نتایج اقدام پژوهی با سایر همکاران آموزشی به بحث گذاشته شده است.	گزارش به طور روشن نوشته شده است. محتوای گزارش بینش دهنده و قابل درک است و نتایج اقدام پژوهی با سایر همکاران به بحث گذاشته شده است.

* پی‌نوشت

1. The Journal of scholarship of teaching and learning
2. Action Research
3. Mckeachie
4. Chickering
5. Gamson
6. Weimer
7. Hole
8. Mc Ention
9. reflection
10. Kurt Lewin
11. Donald schon
12. Mettetal
13. Cross
14. Steadman
15. Woolfolk
16. Glassick
17. Rubri

* منبع

1. Mettetal, Gwynn. (2001). The what, why and How of classroom Action Research. Retrieved January 24, 2018, from <https://www.researchgate.net>> publication.

مطلوبی را تدوین کرد که برای اشاعه و به‌کارگیری یافته‌های آن مفید باشد. علاوه بر این، در صورتی که وضعی در فرایند اقدام پژوهی بود، پژوهشگر می‌تواند به موقع به رفع آن اقدام کند.

نتیجه‌گیری

همان‌طور که بحث شد، اقدام پژوهی در کلاس درس روشی نظام‌دار برای آزمون اثربخشی روش تدریس و کسب بینش درباره آن است. امکان دارد معلمی پیدا شود که بسیار عالی به وظایف حرفه‌ای خودش در کلاس درس عمل کند و به ظاهر به کسب مهارت‌های جدید نیازی نداشته باشد، اما همین معلم نیز می‌تواند به واسطه اقدام پژوهی بر دانش و مهارت‌های حرفه‌ای خودش بیفزاید و به بینش جدیدی دست یابد.

اقدام پژوهی فعالیتی جذاب و رشد دهنده در تمامی مؤسسه‌ها است، به طوری که می‌تواند چشم فرد یا سازمان را به راه‌های نو، به منظور کسب بینشی تازه به آنچه عمل می‌کنند، باز کند و منابع ارزشمندی از دانش و یافته‌های مؤثر مبتنی بر تجربه را برایشان فراهم کند.

تکنولوژی آموزشی بخش خاصی دارد که به چاپ گزارش اقدام پژوهی‌هایی مربوط است که معلمان در کلاس‌های درسیشان انجام داده‌اند. علاوه بر این، ضرورت دارد نتایج اقدام پژوهی را در جلسات آموزشی که با همکارانتان دارید، ارائه کنید و به بحث بگذارید.

● **قضاوت درباره کیفیت پروژه اقدام پژوهی در کلاس درس**

هر چند گزارش اقدام پژوهی مانند سایر پژوهش‌ها نیست، اما می‌توان کیفیت آن را بر پایه ملاک‌ها و رهنمودهای گلاسیک^{۱۶} و همکارانش (۱۹۹۷) ارزیابی کرد. ما در مجله‌مان از مقیاس درجه‌بندی توصیفی که بر پایه رهنمودهای آنان تهیه شده است، برای قضاوت درباره کیفیت اقدام پژوهی به عمل آمده استفاده می‌کنیم. نمونه مقیاس مذکور در جدول ۱ آمده است.

ارزیابی کیفیتی که بر پایه درجه‌بندی توصیفی از گزارش اقدام پژوهی به عمل می‌آید، می‌تواند به اقدام پژوهشگران برای تهیه گزارش مطلوبی از اقدام پژوهی به عمل آورده کمک کند. لذا از این طریق می‌توان گزارش